

UDK:378.091.31:811:796

Muazzamxon ADAXAMOVA,

Andijon davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

E-mail: Muazzambrilliant@gmail.com

PhD, dotsent Sh.Karimova taqrizi asosida

EXERCISES AND TECHNOLOGIES AIMED AT DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENT

Annotation

In this article provides methodological and psychological recommendations for higher education in English, which have been given technical and psychological recommendations, which have been promoted to use modern pedagogical technologies for the development of the communicative skills.

Key words: Communication integration, interdisciplinary integration, model, intellectual ability, analyzing, synthesis, critical thinking, technology, methodology.

УПРАЖНЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИИ, НАПРАВЛЕННЫЕ НА РАЗРАБОТКУ КОММУНИКАТИВНЫХ КОМПЕТЕНТНЫХ

Аннотация

Эта статья предоставляет методологические и психологические рекомендации для высшего образования на английском языке, которые были способны использовать современные педагогические технологии для развития коммуникативных навыков учащихся.

Ключевые слова: Коммуникативная компетентность, междисциплинарная интеграция, модель, способности интеллектуальности, мышление, подход, технология, методология.

KOMMUNIKATIV KOMPETENTLILIKNI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN MASHQLAR VA TEXNOLOGIYALAR

Annotatsiya

Ushbu maqolada oliy ta'lim xususan nofilologik ta'lim yo'nalishi talabalarining dars mashg'ulotlarini ingliz tilida olib borishlari uchun metodologik va psixologik tavsiyalar berilgan bo'lib, talabalarning kommunikativ qobiliyatlarining rivojlanishlari uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish haqida fikr-mulohazalar ilgari surilgan

Kalit so'zlar: Kommunikativ kompetensiya, fanlararo integratsiya, model, intellectual qobiliyat, analiz-sintez, ta'lim mazmuni, fikrlash, yondashuv, texnologiya, metodika.

Xalqimizning tinch va farovon hayot kechirishi, buyuk O'zbekistonda buni yaratish uchun ustidagi intilishlari, sa'yi harakatlarini amalga oshirish uchun kerakli chora tadbirlarni ko'rish, har tomonlama yetuk, kuchli, ilmiy ma'naviy va etik – estetik qarashlari barkamol bo'lgan intiluvchan yosh avlodni tarbiyalashda ta'limiy rivojlanishda zamon bilan hamohanglikni, iqtisodiyot bo'g'inidagi faollikni va kuchli ijtimoiy – siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy jihatdan boy bo'lgan jamiyatni barpo etish maqsadida Yangi O'zbekiston – 2030 taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqarilgan va o'zida bir qancha g'oya aks ettirishi bilan rivojlangan davlatlar qatoridan joy olish, mukammal ta'limiy, tibbiy va ijtimoiy tizimni yaratish, xalqchil bo'lgan demokratik adolatli davlatni barpo etish va qo'yilgan maqsadlarni o'z vaqtida amalga oshirilishini nazoratini yo'lga qo'yish kabi ishlar rejalashtirildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 – yili 11 – sentabrda PF 158-son farmonida keltirilgan ta'lim tizimi islohotlarida tilga olingan bir qancha punktlari "Ta'lim uchun qulay muhit tizimini yaratish", ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqish, pedagog kadrlarni maqomini yanada oshirish, ularning bilimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, oliy ta'lim qamrovini kengaytirish, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish, Oliy ta'lim muassasalari tashkiliy – boshqaruv faoliyatini takomillashtirish, ularning moddiy texnik

ta'minotini musahhamlash, fundamental tadqiqotlarni zamon talablaridan kelib chiqib yangi yo'nalishlar bilan boyitish, korxona – oliygoh – ilmiy tashkilot' klaster tizimini joriy etish, yosh tadqiqotchilarning ulushini oshirish, ularning ilmiy izlanishlarini qo'llab – quvvatlash, barcha yo'nalishlarda innovatsion faoliyatni keng joriy etish, ilmiy tadqiqotlarni va innovatsion tashabbuslarni qo'llab – quvvatlash kabi 12 punktdan iborat bo'lgan va boshqa ijtimoiy – iqtisodiy loyihalarni amalga oshirish kabi, keng ko'lamli insonparvar loyihalar rejalashtirilgan bo'lib, ularning hammasi insoniyatga, shu jamiyatga xizmat qilishi uchun amalga oshirilmoqda [1]. Yuqoridagi ta'limiy yangiliklarni amalga oshirilishida ta'lim sohasida bo'lajak yosh kadrlarning kommunikativ kompetentligini yanada takomillashtirish orqali kasbiy yetukligini ta'minlash ta'lim mazmunining ahamiyatini yanada oshiradi.

Uzoq yillar ta'lim ustida olib borilgan tadrjiiy tadqiqot, fikr va mulohazalar tadqiqotchilarning kommunikativ kompetensiya haqida qiziqishlarining ortishiga sabab bo'lgan. Pedagogika, psixologiya va tilshunoslikda ham shaxs kommunikativ amaliy va nazariy o'rganilgan va taraqqiyot ildamlagani sari ushbu jarayon hamon o'rganilmoqda. Maykl Kanale va Merrill Swain kommunikativ kompetensiya modelini ishlab chiqdilar, u 4 ta alohida komponentdan iborat deb belgiladilar.

1. Lingvistik kompetensiya grammatika bilan bog'liq bo'lib, u lug'at, imlo, tinch belgilari va talaffuzni o'z ichiga olib, talabalar gap tuzilishi, so'z yasashi, zamonlar, tovushning o'zaro ta'siri, so'z va ibora ma'nolari hamda birikmalarini boshqaradigan grammatik qoidalarni bilishlari

2. Ijtimoiy lingvistik kompetensiya tildan foydalanishni tartibga soluvchi madaniyat va ijtimoiy shartlari. Yuzaga kelayotgan sharoitda ijobiyroq bo'lishimizni, xushmuomalalikni namoyon etishimizni, jamiyatga qanday to'g'ri murojaat qilishimizni, mavzularga qanday munosabatda bildirishimizni, har qanday tabular va qaysi atamalar siyosiy – madaniy jihatdan to'g'ri ekanligini bilish kerakligini uqtiradi

3. Nutq kompetentsiyasi – bunda talabalar fikrlarni bog'lash uchun nutq qurilmalardan foydalanishlari mumkin. Ular so'zlar, iboralar va jumalarni tuzadilar va suhbatlar, maqolalar, xabarlar va adabiyotlarni ishlab chiqaradilar. Shuningdek talabalar har xil turdagi ma'lumotlarni gapirishi, yozishi, o'qishi va

4. Strategik kompetentsiya shuni ko'rsatadiki, talabalar tillardagi bo'shliqlarni bartaraf etishlari va ma'lumotni auditoriya va ta'lim maqsadi bo'yicha o'zgartirish kiritishlari mumkin; bu ularning nutqini ravon va samarali qilib ko'rsatadi.

Kommunikativ kompetentlik mavzusi dolzarb masalalardan hisoblanib, intellectual kompetentlik sifatida reseptiv va produktiv qobiliyatlarini ishga solish, ular orqali uzatilayotgan, qabul qilinayotgan ma'lumotni qayta ishlash, psixologik jihatdan mantiqiy – analitik fikrlarni bera olishni sistemallashtirish qobiliyatini ishga solish va jarayonga moslashtirish kabi vazifalarni optimallashtiradi. Mukammallashtirilgan ushbu qobiliyat orqali zaruriy va samarali qarorlar qabul qila olish, noma'lum, mantiqiy masalalarni hulosalash jarayonida ichki hissiy harakatlilikni ifodalaydi. Shaxsning ichki va tashqi intellektining rivojlanishini, aqliy tajribasining asosiy tarkibiy qismlarini takomillashtirish – bilim tajribasi uzatilayotgan axborotni samarali qayta ishlash mexanizmlari, intellectual faoliyatning shaxsiy selektiv mexanizmlari, onging xususiyatlarini borliqdagi faktning obyektiv talablari bilan muvozanatlash imkonini beradi[2].

Talabalar o'zlarining ichki yashirin qobiliyatlari, intellektlari orqali yangi o'qitish texnologiyalarini, kompetentlik bilimlarini ularning ongli tajribasining negizda vujudga kelishida ijobiy va ijodiy kommunikativlikning ahamiyatini ochib beradilar. Ularning intellektual qobiliyatlarining takomillashuvini esa o'qish, o'rganish, mazmunli, maqsadli va sifatli ta'limning uzluksiz berilishida namoyon bo'luvchi shaxsning shaxsiy qirralari sifatida bilish mumkin. Kompetentlik xususiyatlariga ega bo'lish uchun avvalo talabada qabul qilinayotgan axborot ustida ichki tushuncha, ma'noni ichki hulosalash, yangilikning mohiyatini anglab yetish, yangi kirib kelayotgan bilimni oldingi ko'nikma bilan bog'lash, ularning integrativ bog'lanishining asnosida yangi malakaga ega bo'lish yaratilayotgan kommunikatsiyaning mohiyatini ochib beradi.

Talabaning diqqat markazidan chuqur joy olgan kommunikativlikni oshiruvchi ta'limni qabul qilish va ishga tushirish salohiyati ta'limning maqsadini amalga oshirishga yo'naltirilgan hatti – harakatlar majmuasi hisoblanadi [3]. Ta'limning oldiga qo'ygan maqsadi esa risoladagidek insonni yetishtirish emas, balki o'z ichki va tashqi ijobiy reaksiyasiga ega, shaxsiy fikriga dunyoqarashiga ega, o'z g'oya va qarashlarini hurmat qiladigan tashqi salbiy ta'sir doirasidan mohiyatan himoya qila oladigan, hayotiy tanlovlarda mustaqil, malaka – ko'nikmani o'zlashtirish va takomillashtirishda qo'llab – quvvatlashdir. Talaba o'z – o'zini rivojlantirishi bu ta'limning noyob fazilatlaridan biri hisoblanib, olingan har bir ilm xususiyatiga ko'ra bir – biriga integrativ jihatdan o'zaro bog'langan, biri ikkinchisini to'ldiruvchi, kelishini taqazo etuvchi, boy o'timish va tarihgacha ega ma'lumotlar bazasi hisoblanadi.

Oliy ta'lim tizimida ta'lim olish jarayonida bo'lgan talabalar kommunikativ kompetentligini rivojlantirishlari uchun, ularda o'quv va tarbiya jarayonlarini tashkillashtirishda an'anaviylikdan qochish, yangi g'oyaviy, texnologik, tasabbuskorlik, aktivlik (talaba faolligi) kabi auditorial harakatlar majmuasini yaratilishi muhimdir. Shuningdek ilg'or pedagogik, texnologik yutuqlar va yangiliklarga chanqoqlik, tadqiqot va tajribalarni mustaqil tarzda o'rganish va uni mulohaza qila olish, yuqoridagilar xususida muntazam izchil ravishda fikr almashish tayanch kompetentdagi o'ziga ishonchini oshiradi. Talabalarni birgalikda ilmiy loyihalarni amalga oshirishlari, kelib chiqqan muammoni hal qila olishga harakatlari, ijodiy hamkorlikda ish olib borishlari kommunikativ kompetentlikdagi kreativliklarini ta'minlaydi.

Shuningdek, Oksford.R Content based learning (CBL) – sohaga asoslanib o'rganish, ya'ni dars jarayonini CLIL tizimida tashkillashtirilishi va Task based learning (TBL) – mashq va topshiriqlarga asoslangan holda o'rganish ya'ni munozara va

o'yinlar orqali o'zlashtirish kabi turlariga bo'linib, talabalarining kasbiy va pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirishga turtki bo'ladi deya Integrated skills Approachni integratsiyalashgan ko'nikma sifatida tarifiyladi. [4].

Analiz – sintez qila olish qobiliyatining rivojlanishi talabani tanqidiy fikrlashga, o'zaro sog'lom raqobatni paydo qilishga, atrofdagilar fikri bilan qiziqsinishga sabab bo'ladi. Talabalar ta'lim jarayonida kommunikativ kompetentlikni takomillashtirish ular intellektual tarbiyasi bilan bir vaqtning o'zida amalga oshirilishi kerak, bu esa har birining aqliy tajribasini intellektual mahsuldorligini oshirish va uning aql – idrokining o'ziga xosligida namoyon bo'ladi[5].

Kommunikatsiyaga kirishishni shakllantirish. Bunda asosiy e'tibor kreativ fikrlashga yondashuv ko'nikmasi bo'lib, talabalar tarqatmalarda/rasmlarda keltirilgan savol/faoliyat mohiyatini juft bo'lib yoritib berishga yo'naltiriladi. Bu jarayonda keltirilayotgan harakat – faoliyat so'zlarini kutilgandek qo'llanishiga pedagog mas'ul bo'ladi. Tuzilayotgan dialogik vaziyatga kerakli maslahatlarni pedagog oldindan beradi, talaba ushbu jarayonni yoritib berishga harakat qiladilar, o'z fikrini ingliz tilida berishga undovchi so'zlar, savollar shart sifatida berilsa u o'zining samarasini beradi. Tezkor vaziyatli savollarning berilishi, shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi metodlardan foydalanish, ingliz tilida vaziyatlar ustida tezlik va tasavvuriy jarayon bilan javob berishga o'rgatadi. Shuningdek, vaziyatlar integratsiyaning amalga oshirilishi bilan bir qatorda, kompetentlikni rivojlantiradi, qisqa muddatda nutq birliklaridan o'rinni qo'llay olish vaziyatini yaratadi. Psixolog olim E.F.Zeyer kompetentlikning funksional taraqqiyotini tadqiq qilish kasbiy kamolotga erishish chog'ida kompetentlikning turli ko'rinishlari integratsiyalashib borishini va ularning kasbiy muhim shaxs sifatlari bilan aloqasi kuchayib borishini ko'rsatadi[6].

Kommunikativlik jarayonlarini tashkil etish, bunda talabalarining barchasi muammoli vaziyatdan (Problem solving) chiqish uchun innovatsion g'oyalardan foydalanish davomida ijodiy fikrlashga, berilgan so'z birikmalari ishtirokida munozarali vaziyatlardan foydalana olish san'atini yuzaga chiqarish bilan bog'liq bo'lgan mahoratni rivojlantiradi. Bu holatda talabalar muhokama va tahlil qiladilar natijada har tomonlama o'ylab, fikrlashni o'rganadilar va yakunida erishilishi kutilgan, ta'lim mazmuni oydinlashadi.

Kommunikatsiya jarayonida auditoriyada samimiylilik, o'zaro fikr – mulohazalarining hurmatlanishining negizida xato qilishdan- tanqidga uchrashdan qo'rqish, muvaffaqiyatsizlikdan havfsirash, kabilar muloqotga kirishishlariga to'sqinlik qilmaydi.

Oliy ta'limda dars jarayonlarini tashkil etuvchi pedagog yetuk nazariy bilim, ko'nikma va malaka doirasidan ham chetga chiqa olishi kerakki, ularni amaliyotda samarali tatbiq eta olishi ularning kommunikativ kompetentlikka egalikni, muayyan vaziyatda kerakli bilimlarni qo'llay olish mahoratiga ega bo'lishini anglashini qayd etadi[7].

CLIL (Content learning integrated language) da nofilologik yo'nalish va xorijiy tili o'rtasida aloqadorkini o'rnatadigan fanlarning o'ziga xos xususiyatini hisobga oladigan metodlarni izlash, shuningdek, boshqa fanlarni ham o'rganishni faollashtirishga yo'naltirilgan interaktiv munosabatlarning yangi qoliplarini yaratilishiga ehtiyoj katta. Nolisoniya ta'lim yo'nalishi talabalarida nazariy va amaliy jihatdan ta'limiy rivojlantiruvchi uslubiy ko'makning mavjudligiga qaramasdan ularda mukammal kommunikatsiyaga yetaklovchi kompetensiyaviy qobiliyatni rivojlantiruvchi pedagogik mexanizm, shart – sharoitlar hali mukammal tarzda olib borilishiga yetarlicha yaratilmagan va

bugungi kunda oliy ta'lim tarbiyalanuvchilarining bunga ehtiyoji katta.

Ehtiyojda bo'lgan asosiy bilim, ko'nikma, malaka va qobiliyatlarning tizimlilik bu kompetentlikdir. Kommunikativ kompetentlik ta'lim jarayoni natijalari va kasbiy faoliyatga bo'lgan ehtiyojni, talabni anglab, ta'lim sifatini baholashda uni tavsiflab, takomillashtirishni nazorat etishi zarur[8]. Demak kompetentlik bu ijtimoiy, shaxsiy qobiliyatdir, ya'ni, haqiqiy bilim, ko'nikma va malaka asosida shakllangan bo'lib, muayyan jarayonlarni o'z ichiga oluvchi maxsus talabni bajaruvchi, talabning sifatli ta'lim tayyorgarligini qamrab oluvchi, shaxslararo kommunikativlik etiki bilan birga kelib munosabat faoliyati hisoblanadi. Muomala va munosabatlarni tartibga soluvchi bir nechta xususiyatlari mavjudligini tavsiflab, talabalarining bilim darajasi, so'z boyligi, ta'limiy vaziyatni obyektiv va subyektiv jihatdan to'g'ri baholay olishi, o'quv – talimiy vaziyatga oid yuklamalarni bajara olishi zarur bo'lib, o'z fikrini ilmiy hulosalashda namoyon bo'ladi.

Til lingvistik birliklarini boyitilishi kommunikativ kompetentlikni ma'nodor bo'lishini amalga oshirayotgan kommunikativ kompetentlik qobiliyati xorijiy tilda, muomala qila olish layoqatini oshiradi. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda kommunikativ mashqlarni o'rni va ahamiyati beqiyos bo'lib, ushbu mashq aniq nutq jarayonini tabiatda ro'y berayotgan vaziyatlarni ifodalay olishi va mashq yo'riqnomasi tushunarli, yuklamalar ravshan bo'lishi, olib kirilayotgan mashqlar talabalarni tez bezdirib qo'ymasligi, va davomiyliyi maksimal 10 daqiqa bo'lishi, har bir topshiriq ularning yosh jihatlarini inobatga olishi, millati, jinsi va dini hamda qiziqishlarini e'tiborga olinishi muhim.

Kommunikativ tilni o'rgatish (CLT) o'quvchilar aniq belgilangan til birliklaridan qo'llagan holda mazmunli muloqotga jalb qilishning bosh maqsadiga asoslanadi. Ushbu maqsadga erishish uchun auditoriyada foydalanish mumkin bo'lgan ko'plab faoliyat turlari mavjud. Jumladan: Information gap, Simulation activities, Jigsaws, Conversation Grid activities, Discussions, Games.

Chet tilini o'qitishda nofilologik xususan sportchilarga madaniyatni o'rgatish texnikasi madaniy jihatlarini o'rgatishda International Communicative Competence (ICC) ni o'rganish an'anaviy til darslaridan ko'ra murakkabroq masala ekanligi, sport yo'nalishida Madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyaning (ICC) tavsiflovchi modelini taklif qilishini anglatadi. Bu mamlakatlar yoki madaniy guruhlardagi odamlarni, sportchilarni tushunish va ularga ijobiy munosabatda bo'lish qobiliyatining tarkibiy qismlarining tavsifi bo'lib, eng murakkab va eng ko'p talab qilinadigan narsalarning to'liq bo'lmagan, ammo har tomonlama va boy tavsifi bo'lishi, sportchilar uchun mo'ljallangan madaniyatlararo muloqot uchun qulay sharoitdir[9].

Doimiy olib borilayotgan suhbat mavzulari kundalik mavzular haqida bo'lishi, ular madaniyatning faqat birlamchi

shaklini o'zlashtirayotganliklari ya'ni, asosan ijtimoiy-madaniy tomonlarni bayramlar, an'analar, oziq-ovqat, uy-joy va shu kabilarning madaniy tafovutlari o'rgatiladi va bu ta'lim mazmuni maqsadining faqat ijobiy tomonlari idrok etiladi.

Madaniyatlararo o'zaro taqqoslanish texnikasi odatiy usullardan hisoblanib, mahalliy va maqsadli madaniyat o'rtasidagi farqni mushohada qilish orqali, shuningdek, har xil emas balki, bir madaniyatning xronologik tarihi, ajdoddan avlodga o'tishidagi zamonaviylashuvi, ham qiyoslab o'rganilishi mumkin. Bunda autentik materiallardan foydalanishi mumkin. Madaniy assimiylatsiya texnikasi orqali erish tuyulsada, ijtimoiy munosabatlardagi salomlashishning madaniyatlararo xilma – xilligi olinsa, salomlashishning o'zi bir millatda bir nechta xil, unda hatto yosh va jins tanlanishida farq bor ekanligini kuzatishlari mumkin va buning oqibatida madaniy bilimlari oshishi mumkin. Madaniy kapsula texnikasi ikki madaniyatning ikki xil urf odati namoyish etilishi, masalan nikoh to'ylari o'rtasidagi farq, ovqatlanish uslubidagi farqlar o'zaro muhokama qilinishi orqali ijtimoiy – madaniy bilimlari oshishi mumkin. Bu farqlarni ko'rsatish uchun ko'rgazmali qurollar va auditoriya muhokamasi uchun savollar to'plami (Hughes, 1986) bilan birga bo'lishi mumkin. Madaniy maydon texnikasi orqali o'zga madaniyat muhitini. Atmosferasini auditoriyaga olib kirish uchun avvalo, dekorativ jihozlar, yangi madaniyat haqida ma'lumotlarni maftunkor devoriy rasmlar, ko'rgazmali qurollar orqali uzatilishi, o'zga madaniyat haqida talaba ongida inson omilisiz ham tushunchalar berilishi muhimdir.

Nofilologik yo'nalishlarda tilning o'qitilishidagi qiyinchiliklarni yengish uchun professional ingliz tiliga oid so'zlarni qiyinlik darajasiga, fanlararo integratsiyasiga qarab olib kirilayotgan mavzularni talabalarining bosqichlarga va bo'limlarga bo'lib o'rgatilishida ham samarali natijaviylikka erishishlari mumkin[10].

So'zlab berish texnikasi bu orqali talaba guruhga yoki kichik guruhlarda eshitgan yoki o'qigan ijtimoiy madaniy bilimlarini oshirish va mustahkamlash uchun ma'lumotlarni avval diqqat bilan o'rganadi va uni qayta so'zlab beradi. Oldindan tahmin qilish texnikasi orqali esa berilgan hikoyaning davomini yaratishlari yoki sarlavhadan mazmunni keltirib chiqarishlari, ajratib berilgan so'zlarga qarab text qisqacha mazmunini madaniy bog'liqlikaro taxminiy yoritishlari mumkin. Bu esa talabalarni qiziqishining yanada o'tishiga, motivligining uyg'onishiga sabab bo'lishi mumkin[11].

O'yla, izla, top bu orqali talabalar oldindan belgilangan, lekin noma'lum bo'lgan so'zlarning berilishi orqali masalan: mashxur insonning ismi, sana, voqealar nomi berilishi oqibatida, unga bog'liq jarayonni ma'lumotni aytish ham qiziqishni dars jarayonini madaniyatlararo olib borishiga turtki bo'luvchi uslubdir. Kommunikativ kompetensiya qobiliyatini yaxshilovchi texnik mahoratlar quyidagicha amalga oshiriladi.

Tinglash mahorati	Gapirish mahorati	Yozma mahorat	Kuzatish mahoarti	His etish
-------------------	-------------------	---------------	-------------------	-----------

Talabalarining kompetentligini takomillashtirish uchun interfaol o'qitish metodlari juda samarali hisoblanadi. Talabalarining kompetentligini oshirish uchun interfaol metodlar hamkorlik, muammoli ta'lim, o'yinlar va AKT texnologiyalarini

o'z ichiga olishi kerak. Bu usullar ijodiy fikrlash, jamoaviy ishlash, muammolarni hal qilish va tanqidiy tafakkur kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha PF-158-son 11.09.2023. O'zbekiston 2030' strategiyasi/ijro etish.12.09.2023.
2. G'oziev E.Kasb psixologiyasi. T.: 'Universitet nashriyoti' – 2003 y. p 76
3. Ушаков Д.В. Дискуссия о текстах интеллекта как социально – психологический эксперимент /Д. В. Ушаков Психология. Журнал Высшей школы экономики. – N#4. – 2004. – C91-107
4. Simpson A. Task-Based Learning. – Cambridge: Cambridge UniversityPress, 2004. – 412 p.
5. Zeer.E.F., Shaxmatova N Личностью ориентирование технологии профессионального развития специалиста. – Екатеринбург, 1999 С60
6. Sh.S.Sharipov Kasbiy ta'lim pedagogikasi. –T.:TDPU, 2005/p 54
7. Лукьянова М.И. Психолого – педагогическая компетентность учителя. - //М. 'Педагогика', 2001 - N# 10- с 56-61

-
8. Mychael Byram /Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence/Revisited/Second edition/Preface December 2020/Introduction /Whatthis bookis.../Publisher: Channel View Publication/ISBN :9781800410268/p18-23
 9. Д.Исроилова. Профессионально ориентированное обучениестудентов английскому языку с учётом межпредметных связей внефилологических вузах (на примере технологичекого факультета)-дисс. Для учёной степени доктора философии (PhD) по педагогическим наукам. –Тошкент, 2020. – 77 с.
 10. Cullen.J Public service Motivation and Ethical Conduct 2000/p 174